

Åtgärder för att säkra kompetensförsörjningen i Österåkers förskolor och skolor

En arbetsgrupp bestående av Kommundirektören, Personalchefen, Skoldirektören samt representanter från lärarförbunden har under 2017 kartlagt behörigheten på Österåkers skolor samt diskuterat kompetensförsörjningen tillsammans med rektorerna (KS 2016/0295). Kartläggningen visar att 69,8 % av de undervisande lärarna i kommunens grundskolor hade lärarlegitimation och behörighet i minst ett ämne som de undervisade i.

I PM:et kommer uppdrag 28 i budget att avhandlas, men det ges även förslag på hur kommunen kan arbeta vidare med behörighetsfrågorna. Att genom utbildningscheck stimulera obehöriga lärare att utbilda sig är ett steg mot ökad behörighet, men det finns fler åtgärder som måste till för att säkra kompetensförsörjningen i Österåkers kommuns skolor. Under workshops som hölls under 2017 tillsammans med rektorer och lärarfacken gavs förslag på flera typer av åtgärder för att öka behörigheten bland lärarna i Österåkers kommun. Här lyfts fyra av de områden som man bör se över för att på sikt öka lärarbehörigheten i våra förskolor och skolor: 1) *utbildning till lärare i fritidshem*, 2) *kommunen som attraktiv arbetsgivare*, 3) *verksamhetsförlagd utbildning* och 4) *lärcentrum*.

Uppdrag 28 - Stimulera obehöriga lärares kompetenshöjning

Skolnämnden har fått i uppdrag att möjliggöra att stimulera lärares kompetensutveckling att bli behörig även i ämne man nu undervisar i utan behörighet.

De lärare som har lärarlegitimation, men som önskar utöka sin behörighet har möjlighet att göra det inom ramen för Lärarlyftet 2, som är en statlig satsning. Huvudmannen har möjlighet att få ersättning för de lärare som väljer att studera på lärarlyftet genom att ansöka om statsbidrag.

För de lärare som inte har behörighet är det svårare. I SOU 2018:17 *Med undervisningsskicklighet i centrum – ett ramverk för lärares och rektorers professionella utveckling* lyfter utredaren fram att man på sikt bör se över införandet av ett statligt bidrag för obehöriga lärare som är nära behörighet, men i nuläget finns det inga bidrag som huvudmannen kan söka för detta.¹

¹ SOU 2018:17, *Med undervisningsskicklighet i centrum – ett ramverk för lärares och rektorers professionella utveckling*, s. 537-540.

BILAGA 1
2018-03-12

De obehöriga lärarna ute på skolorna är en heterogen grupp och att ordna en gemensam utbildning, som liknar förskollärarytutbildningen vilket Österåkers kommun anordnar i samarbete med Uppsala universitet är inte möjligt. Däremot kan kommunen stimulera och stödja de obehöriga lärarnas kompetenshöjning på andra sätt.

Idag är ca 30 % av de 367 undervisande lärarna i Österåkers grundskolor obehöriga enligt den senaste offentliga statistiken från läsåret 2016/17.² Det innebär att ca 110 lärare undervisar i ämnen som de inte är behöriga i. Vi vet att det finns individer som redan idag, i samråd med sin rektor, har en plan för att läsa mot behörighet. Ett sätt att stimulera detta skulle kunna vara att ge de enheter som har obehöriga lärare som studerar mot behörighet ett ekonomiskt stöd för att kunna sätta in exempelvis vikarie, betala resor till och från utbildningen eller köpa litteratur, en så kallad ”utbildningscheck”.

Ett förslag till finansiering skulle kunna vara att kommunen tar utgångspunkt i Lärarlyftet och ersätter verksamheter enligt samma princip för att ge obehöriga lärare möjlighet att studera på samma villkor.

Ersättningsnivåer Lärarlyftet 2018:

- 1500 SEK/högskolepoäng SVA och SFI
- 100 SEK/högskolepoäng MA och speciallärar-utbildningen
- 500 SEK/högskolepoäng i övriga ämnen

Om kommunen väljer att göra en sådan satsning bör den sträcka sig över *minst* tre år och omfatta ca 25 % av kommunens obehöriga lärare. Satsningen bör också följas upp kontinuerligt för att kartlägga att den tänkta effekten uppnås.

Riktlinjer för hur ansökan och uppföljningen ska gå till, samt vem som kan omfattas av satsningen bör utarbetas om kommunen väljer att göra en satsning på utbildningscheck. Antal års erfarenhet av yrket och undervisningsskicklighet är exempel på två faktorer som bör ligga till grund för möjligheten att ta del av satsningen.

² Se www.siris.skolverket.se

Från barnskötare till lärare i fritidshem

Några av de ämnen som har lägst behörighet i vår kommun är några av de praktisk-estetiska ämnena (bild, slöjd, hem- och konsumentkunskap).³ För att komma till rätta med de praktisk-estetiska ämnena kan en lösning vara att satsa på en utbildning för att utbilda barnskötare till lärare i fritidshem med ett liknande upplägg som den nystartade förskollärarytbildningen.

Även kvaliteten på fritidshemmen behöver höjas i kommunen. I och med den nya läroplanen för fritidshem 2017 så har också fritidshemmets undervisande uppdrag stärkts och tydliggjorts, vilket ställer högre krav på pedagogerna i verksamheten. Vid skolförvaltningens verksamhetsbesök och i produktionsförvaltningens systematiska kvalitetsarbete har fritidshemmet och den låga behörigheten där lyfts fram som ett utvecklingsområde av rektorerna. Det har varit svårt att rekrytera behöriga fritidspedagoger/lärare i fritidshem.

Vid en kartläggning 2016 inför samtal med Uppsala universitet de kommunala förskolorna/skolorna visar att det då fanns ett tjugotal som har intresset och anses lämpade att studera vidare till lärare i fritidshem bland de rektorer som svarade på undersökningen. Vid samtal med rektorerna under våren 2018 visar det sig att intresset för en utbildning för barnskötare på fritidshem nu har ökat. Pedagogerna som man önskar ska få genomgå utbildningen har flera års erfarenhet av arbetet på fritidshem och uppvisar skicklighet i sin yrkesutövning. Kontakten med Uppsala universitet är väletablerad, vilket gör att en utbildning för att utbilda lärare i fritidshem skulle kunna vara på plats redan i januari 2019 om intresse för att satsa på en sådan finns. Med samma kostnader, förutsättningar och villkor som förskollärarytbildningen bör man under en treårsperiod kunna vidareutbilda 40 barnskötare till behöriga lärare i fritidshem.

Kommunen som attraktiv arbetsgivare

Tillgången på legitimerade lärare och dessa lärares undervisningsskicklighet är centrala faktorer för skolans kvalitet och resultat.⁴ Konkurrensen om de redan behöriga lärarna är stor, särskilt i storstadsområden där kommunerna ligger nära varandra och det finns gott om anställningsmöjligheter för behöriga lärare.

³ Se Bilaga 2 "Grundskolan - Personalstatistik med behörighet - per ämne och kategori 2016/17", Skolverket Siris 2017-02-13.

⁴ SOU 2018:17, s. 20.

BILAGA 1
2018-03-12

För att locka behöriga lärare till kommunen bör man se över hur annonsering, kommunikation och rekrytering av lärartjänster görs och bör göras framöver. Kommunikationsenheten, produktionsförvaltningen, skolförvaltningen, näringslivsenheten och personalenheten bör gemensamt arbeta fram en plan kring rekrytering av ledare och pedagoger till kommunens förskolor och skolor.

För att behålla de behöriga lärarna som arbetar i kommunen måste Österåker vara en attraktiv arbetsgivare som erbjuder förskollärare och lärare stöd och utvecklingsmöjligheter i sitt pedagogiska arbete. Här spelar redan pedagogcentrum en viktig roll genom stöd och fortbildning till verksamma pedagoger i kommunen.

I *Slutbetänkandet av Utredningen om en bättre skola* konstaterar utredaren att:

[...] svenska lärare och rektorer ägnar mindre tid åt kompetensutveckling än lärare i andra länder, och fortbildning med inriktning på undervisningsämnena och ämnesdidaktik har under de senaste decennierna fått stå tillbaka för verksamhetsutveckling.⁵

Rektorerna lyfte under workshoparbetet 2017 även de vikten av ämnesspecifik kompetensutveckling, vilket även har lyfts under skolförvaltningens verksamhetsbesök. Här finns redan goda exempel, framförallt matematiknätverket som har lyft kommunens matematikresultat betydligt under den tiden det varit verksamt. Genom att samla lärare i matematik från samtliga skolor och stadier har man kunnat kartlägga områden där eleverna har bristande kunskaper och arbetat med dessa. Nätverket har spridit goda exempel, hållit sig uppdaterade gällande forskning och även genomfört gemensam screening av alla kommunens elever i matematik. Arbetet har sträckt sig över alla stadier och både lärare i de kommunala och fristående skolorna har deltagit i arbetet. Nätverket har letts av en matematiklärare i kommunen, som haft 20 % av sin anställning på Pedagogcentrum. Arbetet har bland annat resulterat i att Österåker utsågs till näst bästa mattekommun (av 86 deltagande kommuner) i PISA2015.

För att bygga vidare på framgången med matematiknätverket kan man utvidga arbetet till att omfatta fler ämnen. Ett NO-nätverk har varit på gång, men i avsaknad av någon som kan leda arbetet har det inte varit lika effektivt som matematiknätverket. Att låta ett par förstalärare vara anställda på Pedagogcentrum på 20 % för att driva nätverk i exempelvis läs- och skriv, specialpedagogik, fritidshemspedagogik, NO och praktisk-estetiska ämnen skulle kunna ge de redan verksamma lärarna en ökad kompetens och eleverna ökad måluppfyllelse. Samma slutsats kom skolförvaltningen fram till i uppdrag 34 i budget 2017 gällande hur barn med särskild begåvning kan tillgodoses och uppnå sin fulla potential. Även förstelärarnas uppdrag har diskuterats och det här kan vara ett möjligt uppdrag för

⁵ SOU 2018:17, s. 22.

BILAGA 1
2018-03-12

några dem. Budget för att utvidga nätverksarbetet finns inte på Pedagogcentrum idag, utan måste i så fall skjutas till för att möjliggöra nätverksarbetet.

Den fysiska arbetsmiljön lyftes fram under workshopsarbetet, i produktionens systematiska kvalitetsarbete och under verksamhetsbesök. Trånga och gamla lokaler, samt stora grupper/klasser är ingen optimal arbetsmiljö för varken elever eller pedagoger, menar rektorerna. Här uttrycker både förskolechefer, rektorer och fackliga representanter en stor frustration då detta inte heller känns som något de själva kan påverka i någon högre grad. Man efterfrågar en tydligare plan/rutin för upprustningsarbetet och moderniserandet av Österåkers förskolor och skolor för att bättre passa dagens pedagogik och arbetssätt.⁶

Slutligen lyfter rektorerna att löneutvecklingen för både obehöriga och behöriga lärare har eskalerat under de senaste åren i kommunen, vilket även andra kommuner i Stockholmsområdet vittnar om. Det här är en utveckling som måste följas upp framöver för att se vilka konsekvenser det har ute på verksamheterna. Nyutexaminerade lärare tjänar lika mycket eller mer än de lärare som jobbat länge. Det har också varit kutym att inte höja lönerna på personal som byter arbetsplats inom kommunen, vilket har gjort att lärare allt oftare söker sig till andra kommuner för att få upp sin lön. Här behöver man fundera på olika lösningar som kan premiera lärare som stannar länge på en arbetsplats eller i en kommun. Lönetrappa och bonus för lång och trogen tjänst var några av de förslag som har kommit upp i samtal med rektorer och verksamhetschefer.

VFU

Verksamhetsförlagd utbildning (VFU) är ett viktigt inslag i utbildningen till lärare, både för studenten och för de verksamheter där studenten gör sin praktik. För studenten är det en möjlighet att omsätta sin teoretiska ämnes- och pedagogikkunskap till praktik och att samla på sig viktiga erfarenheter inför framtida yrkesutövning. För verksamheterna är det en möjlighet att ta del av ny forskning som studenten ofta bär med sig och att eventuellt kunna värva en ny medarbetare när studenten så småningom är färdig med sina studier. Att ha en bra VFU är därför viktigt för en kommun i arbetet med ökad behörighet.

För att öka möjligheterna att ta emot fler lärar- och förskollärostudenterna krävs fler handledare. Det som hittills har försvårat rekryteringen av handledare har varit handledarutbildningens organisation och kompensationen för uppdraget.

⁶ PS 2017/0077-629 "Huvudmannens sammanfattande analys av de kommunala grundskolornas Systematiska Kvalitetsarbete", 2017-08-17

BILAGA 1
2018-03-12

Handledarna måste gå en handledarutbildning på högskolenivå. Här måste arbetet fortsätta för att få universiteten och högskolorna att regelbundet ge utbildningen på plats ute i kommunerna, istället för att handledarna ska behöva ta sig till universiteten eller högskolorna vid varje undervisningstillfälle. Här önskar rektorerna även att man fortsätter arbeta för att man ska få övningsskolor i kommunen.

Lärcentrum

Under 2017 har Skolverket på uppdrag av Utbildningsdepartementet genomfört en utredning om förekomsten och effekterna av lärcentrum i kommunerna. Ett lärcentrum är i en mötesplats för studenter som organiseras av en kommun. På ett lärcentrum kan finnas studielokaler, teknisk utrustning, handledning, studievägledning och biblioteksresurser. Varje kommun tar beslut om hur deras lärcentrum ser ut, vilket innebär att resurser och förutsättningar kan skilja sig åt, men oftast bedrivs utbildning inom området Komvux och/eller högskola.

I dagsläget finns det inget lärcentrum i Österåker, men under 2018 kommer det finns möjlighet att ansöka om statligt stöd för att starta en sådan verksamhet i kommuner som saknar lärcentrum idag. Behov av och förutsättningar för att starta ett lärcentrum i Österåker bör utredas, särskilt om man skulle välja att satsa vidare på fler uppdragsutbildningar, exempelvis utbildningen till lärare i fritidshem och på utbildningscheck för obehöriga lärare. Samverkan bör ske mellan flera förvaltningar – bland annat näringslivsenheten, skolförvaltningen och produktionsförvaltningen - inför en sådan ansökan.